

Over de taal van Vriezenveen

De taal van Vriezenveen: Twents-Graafschaps

Het oranje gebied op de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas is het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Gelders-Overijssels genoemd wordt. Iets meer naar het oosten begint het gebied van het Twents-Graafschaps; dat is rood, en nog verder naar het oosten ligt een gebied waar de taal nog meer typisch Twentse kenmerken heeft: in het licht oranje gebied spreekt men dus een nog Twentser Twents. Vriezenveen ligt in het rode gebied.

Deze kaart is gebaseerd op de oudere dialectkaart die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

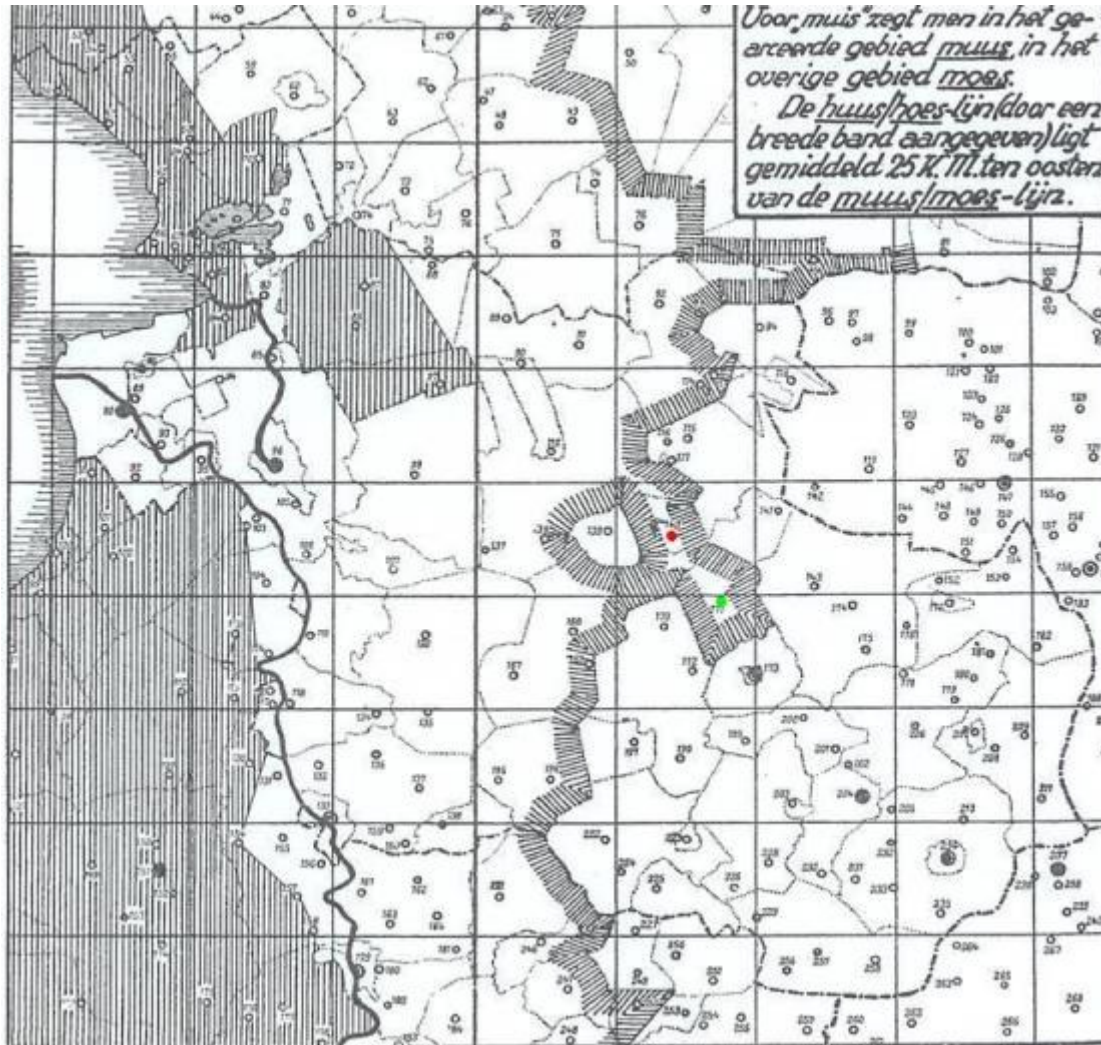

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Binnen Overijssel kan de grens tussen het oranje en het rode gebied beter worden aangeduid als de grens tussen het Sallands en het Twents. Jo Daan trok deze grens op basis van het verschil tussen *vuur* = Ned. vuur ten westen, en *veur* = Ned. vuur ten oosten. Zij baseerde zich hierbij op de grens die Bezoen in 1948 (in *Taal en volk van Twente*, p. 194 e.v.) heeft getrokken. Vriezenveen heeft *veur*.

In de buurt van deze grens ligt ook de *huus-hoes*-grens; die loopt ongeveer van noord naar zuid dwars door de provincie (zie de kaart hieronder): *hoes* ten oosten (Twents), *huus* ten westen.

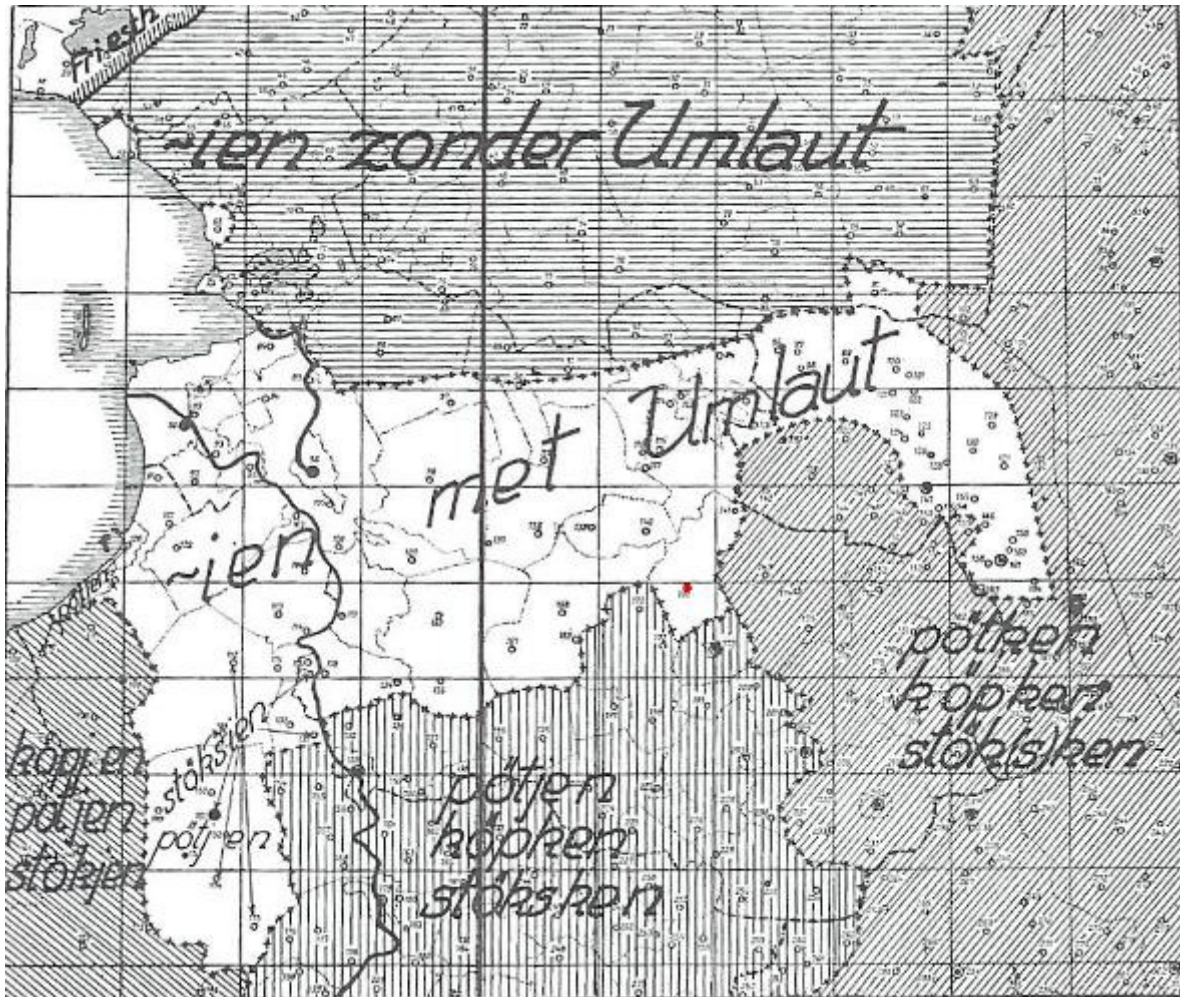
De rode stip op de kaart hieronder is Vroomshoop; de groene Vriezenveen. Beide plaatsen liggen in een soort van *huus*-enclave in het Twentse *hoes*-gebied. Dus wat *dit* woord betreft sluit Vriezenveen zich aan bij het Sallandse *huus*-gebied.

Huus-hoes/ muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 840.

Laten we nog een andere kaart bekijken: de kaart die G.G. Kloeke in 1926 al tekende van de verkleinwoorduitgangen.

Daarop ligt Vriezenveen (de rode stip) ook in het (Sallandse) witte gebied, waar *köppie(n)* = kopje en *stökkie(n)* etc. gezegd worden.

"De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 825.

Dat hier inderdaad verkleinwoorden op *-ien* (met umlaut) en niet op *-ken* voorkomen, laten de volgende zinnen uit het Woordenboek van Vriezenveen van Jonker en Van Grol zien (de spelling van het Vriezenveens is enigszins aan de Twentse spelling van TwentseWelle aangepast):

<i>'n Döwkien vuur et blowden</i>	'een doekje voor het bloeden'
<i>'n Effen pägien</i>	'een effen paadje'
<i>Doe geitst met op et husblierverskörtien</i>	'jij gaat niet mee!'

Heeft het Vriezenveens ook typisch Twentse kenmerken? Jawel! We noemden al *veur* voor Ned. vuur.

In de derde zin vinden we bovendien de aanspreekvorm *doe* voor 'jij': een typisch Twents verschijnsel, en ook de daarbij horende uitgang *-st* van *geitst*.

Ook *haendigies*, in: *Woer geit et di? Zo haendigies hen* (= Hoe gaat het met je? Het gaat nogal), is een oostelijk woord, evenals *onmööndig* in bijv. *onmööndig groot* (= buitengewoon groot).

Uniek voor Vriezenveen: de korte brekingsdiftongen

Het Vriezenveens kent een aantal diftongen, ook wel tweeklanken genoemd, die nergens anders in Twente gehoord worden. Het gaat om *korte* tweeklanken, bijv. *jä*, *wa* en *jö*, in bijvoorbeeld *jätten* (= eten), *kwakken* (= koken) en *kjökken* (= keuken). Deze tweeklanken doen zich elders in Noordoost-Twente als korte klinkers voor: *etten* (eten), *kokken* (koken), *kukken* of *kökken* (keuken).

Dit verschijnsel is zo opvallend dat men het Vriezenveens ermee karakteriseert: *in 't Vjenne kwakt 't water in 'n kjättel* (= in Vriezenveen kookt het water in de ketel.)

Uit het woordenboek van het Vriezenveens

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Past op, 'n boeklapper is dood!*
2. *Blood van köwlte.*
3. *In 'n jöllie wjään*
4. *Op 'n pokkel kwommen.*
5. *Proaten as nen kikkerd op 'n poompenblad.*

Verder lezen/studeren

Hendrik Entjes bestudeerde het Vriezenveens en promoveerde erop. Zijn dissertatie: *Die Mundart des Dorfes Vriezenveen in der Provinz Overijssel* verscheen in 1970 (Sasland, Groningen). Daarin veel aandacht voor de bijzondere tweeklanken; bekijk daarvoor ook het hoofdstuk "Klank- en vormleer" van de hand van Henk Bloemhoff in het *Handboek Nedersaksische taal- en letterkunde* (Van Gorcum, Assen, 2008).

Entjes stelde daarnaast een *Woordenboek van het Vriezenveens* samen (uitsluitend deel 1; Sasland, Groningen 1969), op basis van een oudere woordenlijst van L. Jonker.

Een nieuwere versie van deze woordenlijst (van L. Jonker en H.G. van Grol), werd ons ter beschikking gesteld door mevrouw Hospers. Deze is via de kennisbank van deze website te raadplegen.

Wie de Vjennesproake wil lezen: Jo Stegeman schreef er mooie gedichten in; [hier](#) kun je haar horen.

Oplossingen:

1. Wordt gezegd wanneer men teveel eet; lett.: pas op, de buiklapper is dood.
2. Blauw van de kou.
3. In de olie zijn, dronken zijn.
4. Een pak slaag geven.
5. In het wilde weg praten.